

Ljubljanska cukrarna in njeni spomini

Ogromen požar pred osemdesetimi leti — Kako je podjetje propadlo — „Meksikajnarji“ v Ljubljani — Požar v tobačni tovarni — Strahoviti prizori ob paniki delavstva

Ljubljana je imela leta 1827. čistišnico, rafinerijo sladkorja. Obratni prostori so bili v Blatni vasi, v današnji Kolodvorski ulici na tistem kraju, kjer je zdaj močena palača ravnateljstva državne železnice. Deset let pozneje pa je čistilnica pogorela. Leta 1838, torej pred 100 leti, so začeli tam graditi poslopje za mehanično predelavo in tkalnico, ki je bila obratovatelna leta 1842. Podjetje, ki je bilo izpremenjeno leta 1863. v delniško družbo z imenom »C. kr. privatna predelavna tovarna in tkalnica«, je imelo svoj sedež na Dunaju in je ustvarilo obratovanje kmalu po svetovni vojni.

Leta 1828. so ustanovili tržaški trgovec Friderik Rosman angleški podjetnik William Moline in arhitekt Matevž Pertsche družbo za čiščenje sladkorja. Postavili so velikansko poslopje na sedanjem Ambroževem trgu in ob Poljanem nasipu, ki mu še danes pravimo: stara cukrarna. Poslopje je zdaj last veletržca Franca Ur-

leta 1879. nadzidal nadstropje. Zato je bila svetloba vidna po vsem spodnjem delu Sv. Petra ceste.

Požarna nesreča je najbolj prizadela »cukrinarje«, ki so bili naenkrat ob zaslužku. Med tistimi ljudmi, ki so si služili vsakdanji kruh v cukrarni, je bil tudi oče slovenskega pisatelja in narodnega buditelja, odvetnika dr. Valentina Zarnika. Poslopje so pozneje pač popravili, toda konkurenca čeških sladkornih tovarnic je povzročila, da ni moglo podjetje več prospeti tako, kakor je svoje dni. Neizbežna posledica je bil propad. Tovarniško poslopje so uporabljali potem za prebivališče vojaštva. Njegov lastnik pl. Pongratz ga je prepustil državi, da je nastanjevala v njem »meksikajnarje«, ki so med 15. novembrom 1864 in 10. januarjem 1865 iz Ljubljane odinili v Mehiko na pomoč cesarju Maksimilijanu Habsburškemu. A tudi leto kasneje so se zbirali v obširnem poslopiju »meksikajnarji« — »Zapiski stare-



banca, v njem pa ima trdnja Josip Kuneč & Comp. tovarno pletenin in tkanin. Nekdanje čase je bilo tam prodišče Ljubljanske in pašnik. Ko so odstranili večje zapreke, so začeli rasti tovarnice. Najbrž je bilo sredi leta 1829. Tovarnica je bila dograjena leta 1830. Sestnadstropno poslopje je bilo takrat najvišja ljubljanska stavba. Tovarnica omenjenih osnovateljev je prešla po nekaj letih v last tržaške Czeške in Tichy, od nje pa sta jo prevzela leta 1837 dunajska bankirja Arstein in Eskeles. Podjetje se je naglo širilo, zlasti ko se mu je leta 1846 pridružila še tržaška tovarna Brentano & Company. Da je podjetje imenitno uspevalo, dokazuje že to, da je leta 1856. plačalo 755.000 goldinarjev carine, drugih davščin pa 8.000 goldinarjev. Tovarna je zaposlovala 16 uradnikov in čez 200 delavcev. Prečiščeni sladkor in sirup, rjav vkuhani sladkorjev sok, je izvažala posebno na Madžarsko in po Balkanu.

Dne 23. avgusta 1898. proti 10. uri zvečer so zaznali strel v gradu ogenj. Iz tovarnice za sladkor se je valil gost dim kmalu se je vnel velikanski požar, o katerem so poročali »Novice« dne 1. septembra: »Naše cukrarnike ni več!« Strašen ogenj ponori v sredo jo je pokončal od verha do tal čisto vso; le na enem koncu je ostalo stanovišče cukrarskih gospodov na drugem pa hrami za derva in štala; vse drugo sila velika in šest nadstropij visoko poslopje, kjer imajo mašine, kuhajo cukr in so imeli zaloge cukra spravljene, je pogorelo, in gori še danes, že šesti dan po prvem ognju. Škoda je strašno velika, ako se pomisli, da razun velikega poslopja je blizu 20.000 centov cukra zgorelo, so vse druge mašine pokončane in je obilo drugih priprav razdanih. Celo noč pa še drugi dan je tekla Ljubljana od tod vsa črna in sladka od sirupa, ki je tekel v vodo, čeravno so ga otroci in babe lovile v lonce ni ga naložile nekatere babure na ceste. Fabrika je sicer, kakor smo slišali, zavarovana za 680.000 gld. pri več asekuranacijah; pri graški je poslopje zavarovano za 65.000 gld. — čez vse to je še vendar škoda velika. Kar pa ni oženj pokončal, je pokončala tolovajska drhal, ktera je v stanovišču, do katerega ni oženj segal, pokradla, kar je mogla, ali pa razdajala in razbila drage peči, posode, zerkala, peči in drugo pohištje. Res bi ne bili verjeli, da imamo take tolovaje v Ljubljani! Kako se je oženj pričel, ni še za gotovo znano, slišali smo, da imajo enega delavca zaprtega, na katerega leti sum, da je po njegovih nemarnosti ali kakor koli se fabrika unela. Velika sreča le, da ni bilo celo noč nobene sapa, če ne bi bile šle cele Poljane in morebiti še več predmestij, v največji nevarnosti pa je bila živnozdravilska šola, ktera je tikoma fabrike in ima pod streho nad štalami vse polno merve. Dolgo bo terpeljo, preden bojo sezidali novo fabriko na požarišču stare, pa bo mogla tudi varniši zidana biti, kakor je bila ta in pa ona, ki je pred 28 leti na tistem mestu tudi od verha do tal pogorela. Kjer dan današnji predelni- ca stoji, če ne se bo tretjič ravno tista nesreča zgodila, ktero Ljubljancem že dvakrat obžaljujejo.

K temu precej temeljitemu popisu enega največjih požarov stare Ljubljane naj pripomnim: Mati mi je pravila, da je popokalo na oknih blivše šentpetrske vojašnice, ki je nasproti stare cukrarne, spričo hude vročine skoraj vse steklo, kakor tudi mnogo strešne opeke. Brzgalnice so stale sredi Ljubljance in metale vodo prvo noč samo na šentpetrsko vojašnico, v kateri je bilo takrat baje več stotov smodnika. Krakovci in Trnovčani so bili tisto noč, ko je nastal požar, na strehah, na katere so polagali mokre plahete in rjuhe, ker so frčali ogorki po zraku celo nad njihovimi hišami. — A moja teta Franciška Strekljeva je večkrat pravila, da je bilo pred domačo hišo na Sv. Petra cesti (danes št. 67), tako svetlo, da bi lahko sukanec vdel. Takrat se ni bilo tovarne za usnje ob Sv. Petra cesti, marveč se je tam razprostiral obširen pašnik Jakoba Babnika, po domače Čjazovnega Jaka. Pašnik je kupil leta 1871. Ivan Janches ter sezidal na njem prtilično strojno, ki ji je

ga Ljubljancem poročajo tole: »1866 10. maja. Nad 1000 prostovoljcev. ki so hoteli iti v Ameriko se je bilo nabralo v Ljubljani. Ko so se stopali v Trstu na ladjo, da bi se odpeljali v Ameriko, je prišla iz Dunaja preprova zaradi preteče vojne s Prusijo. Oprostili so jih dne 19. maja prišle, 170 prostovoljcev so sprejeli v avstrijsko vojsko. Druge so pa spravili 22. maja nazaj v Ljubljano. Imeli so jih tu

Dr. Fortunat Mikuletič, Celje:

Pol ure z I. R. Mukoloveckim

Pretekli petek zvečer sem na ulici srečal oba naša profesorja risanja Ščko in Sirk. Ker sem imel baš vesel dogodek v družini, sem ju povabil na liter vina. Stopili smo v Zadruho in naročili tisti imenitni burgundec, ki se toči po 12 dinarjev in je vreden dvakrat toliko.

Pogovori so bili časi primerni: Volitve, Hitler, moj domači vesel dogodek, kmečka zaščita, uradniške plače, itd. Ah, kje so oni zlati časi, ko smo po cele ure govorili samo o dekletih!

Naenkrat vzklil prijatelj Ščka, ki je bil obrnjen proti vratom: »Glej ga, Taras Bulba!« Instinktivno se ozrem: On je, I. R. Mukolovecky. Visoka, nekoliko sključena postava, močena siva glava, košate oči, nadpovprečen nos. Če bi ta nos srečal v Londonu med milijoni Angležev, bi moral zaklicati: »To je Slovenec!

Obrnil sem se k svojima prijateljima: »Čakajta, spoznal bosta zanimivega moža. To je I. R. Mukolovecky.« Vstal sem, stopil k njemu in ga naprosil, naj prisede k nam.

I. R. Mukolovecky! Če današnji dijak ne ve, kdo je Owens, Csik, Louis in Nurmli, ga tovariši kamenjajo. Ravno tako je bil nekoč kamenjan dijak, ki ni vedel, kdo je I. R. Mukolovecky. Z eno razliko: Slava raznih Owensov in Nurmlijev traja po par let, a slava I. R. Mukoloveckega traja neokrnjena že petdeset let. In bo še trajala, dosega bo sto let.

Mlajši generaciji, ki časti Punceta in Arne Borge, naj služi v razlago to-le: I. R. Mukolovecky je avtor slovenskih »Križevčičkih statutih«. Leta 1889 je bila tiskana v Narodni tiskarni v Ljubljani drobna knjižica pod naslovom: »Križevčički statuti«. Nova, za slovenske dijake prirejena izdaja uredil in izdal I. R. Mukolovecky. Prvi člen teh statutih takoj pove v kremenitih besedah njih namen:

»Jezus Nazarenski, saj je Martinovo pred pragom!« je vzklil zastavni Priek, ko je pogledal v pratiko, ki je visela na vratih. »Faruna!« se je zadržal v kuhinjo. »Nekaj kvasenic deni v peč za Martinov večer! Pa v tunjo pogled, gotovo se še najde v nji kaj svinjskega. Več, čakali bomo vino!«

Ona se je pokazala na kuhinjskem pragu, burkilo je držala v rokah, obraz pa je imela umazan od saj. »Je že Martinšak?« je vprašala in oči so se ji zaiskrile. Ko jo prikimal, se je naglo obrnila, da so številne jantke poskočile krog nje ter udarile po vratih, ki so jo sejeje lopile po steni. Zasmejala se je in dejala: »Kako naglo beži čas! Komaj smo obrali in sprešli, pa se je iz mošta napravilo že vino.«

»Pridite, botra, zvečer! Čakali bomo vino.« so se pozdravljali sosede in trdoto, ki je ležala na obrazih ljudi, je začel odstranjevati nasmešek, ki jim je prihajal na lica, da so postala takšna, kakršna postanejo le pred velikimi svetki, ko človek pozabi trud in skrb, in se mu zazdi, da je res človek.

nekač časa v vojašnicah in potem razpuštili. Nekaj jih je stopilo v notranje-avstrijsko prostovoljno četo planinskih lovcev in so jih porabili za stražo na Kranjskem, Koroškem in Stajerskem, 356 »Meksikajnarjev« je pa odšlo na Dunaj. Bila je ta sodrga nabrana iz raznih držav in dežel in so se potem poizgubili domov.

Ti rdečehlačniki so bili dokaj petični. Denear so najrajši zapivali pred odhodom čez široko lužo v gostilni »Pri Meksikancu« v bivši Kirbischovej hiši poleg sedanjega kina »Matica«. Tam je tabernal stari Cinkole, dokler se ni preselil v Kopitarjevo ulico.

Dne 16. marca 1871 je bila stvorjena v Ljubljani državna tobačna tovarna. Finančni erar je vzel poslopje stare cukrarne in na njem za pet let, to je za čas, dokler ni bilo sezidano za tovarno ustrezačo novo poslopje. Sprva so izdelovali v tovarni, v kateri je bilo zaposlenih okoli tisoč delavk, samo viržinke. Toda delavke se niso dolgo veselile zaslužka, kajti dne 4. januarja 1872 je nastal v poslopiju znova požar. Po poročilu v »Laibacher Zeitung« z dne 5. januarja se je začelo ob pol eni popoldne iz dimnika močno kaditi. Ko se je zaznalo, da gori, so se usule tovarniške delavke iz poslopja ter se jele prerivati po stopnicah proti izhodu. Pomirljavo prigravljajo uradnikov in slug, da bi omejili natrpanost, ni prav nič zaleglo. Na stopnicah med drugim in tretjim nadstropjem, kjer je bila gneča največja, je več delavk padlo, zaradi tega so bile nekatere bolj ali manj poškodovane. Marijo Večajevo so v tej gneči tako zmečkali, da je obležala mrtva. Neka delavka je iz strahu skočila skozi odtokno cev dve nadstropji globoko in se hudo pohajala. Sedemnajstletna Mina Perko je bila nad pol ure nezavestna. K zavesti jo je spravil šele primarij dr. Keesbacher z umetnim dihanjem. Več žensk so oddali v bolnišnico. Ker ni bil ogenj v dimniku tako zelo nevaren kakor so prvotno mislili, so ga kmalu pogasili.

Dne 3. junija 1872 so pričeli graditi na Tržaški cesti poslopja za tobačno tovarno. Delo je napredovalo tako, da so lahko ves obrat med 9. in 16. avgustom 1873 preselili iz nekdanje cukrarne v novozgrajeno tovarno. Izza tistega časa so uporabljali staro cukrarno predvsem za nastanjanje rezervistov in vojaštva sploh. Kako so tam bivali in umirali naši poete, je znano. Po državnem prevratu ko je bila velika sila za stanovanja, so dobili v bivši cukrarni prav mnogi skromno streho, dokler se ni tja vselilo sedanje Kunčovo podjetje.

»Križevčički statuti so zakoniti, iz tišletne navade izvirajoča, od slovenskih pradedov podedovana pravila, katerim se imajo upokoravati slovenski dijaki, kader in kjerkoli se zbirajo v veseli družbi v večjem številu.«

Kar ne vihaj nosu, dragi čitatelj! Križevčički statuti so slovenski »kulturni do-



kument». Ponavljam, da je ta knjižica izšla prvič leta 1889. (Trditve, da je to »nova« izdaja, je bila le pia fraus.) Slovenski dijak se je do tedaj izgubil in potapjal v nemški družbi. Stare tradicije nemškega dijaškega življenja so ga osvajale. Tedaj so slovenski dijaki v Gradcu sklenili, da si

ustvarijo svoja, pristna slovenske navade, in koroškemu dijaku Josipu Rakežu je bila poverjena naloga, da sestavi nekaj družabni zakonik, ki bo vezal in družil slovenske dijake. Josip Rakež se je naslonil na opise v sp/sih Frana Erjavca ter na običaje pri Hrvatih »Koprivničke regule«, »Križevčički statuti«, »Krapinski vandrček« in nam podal omenjene Križevčičke statute, ki s svojo hudomušno jasnostjo in s svojim edinstvenim slogom visoko prekašajo vse, kar so v tem oziru zapisali Hrvati ali Nemci (drugi sploh niso omenili vredni). Križevčički statuti so povezali najprej slovenske dijake v Gradcu, od tod se je razvila krepka vez med slovenskimi dijaškimi društvi v Gradcu in na Dunaju, pozneje v Pragi, v Zagrebu, v Trstu itd. Starejši slovenski akademiki bi lahko navedli nešteto primerov, kako so se baš s pomočjo Križevčičkih statutih dijaki, ki so bili že popolnoma odtujeni, povrnili (ni drugega izraza) v naročje slovenske matere. Jaz sam poznam najmanj deset takih primerov. Seveda se slovenski dijak ni izživljal samo v okviru Križevčičkih statutih. Skrbel je za izvenšolsko izobrazbo samega sebe, nosil je prosveto med narod, skrbel je za materialno samopomoč, gojil je petje, leposlovje, živo se je zanimal za politične dogodke in posegal krepko vmes, proučeval je gospodarska vprašanja, posvečal se je telovadbi in pozneje raznim sportom, toda začetek in pozneje močna opora vsemu temu delovanju in razvoju je bila v Križevčičkih statutih. Ti statuti so dijake zbliževali, jim omogočili medsebojno spoznavanje, izmenjavo misli in nazorov združevanje k skupnemu delu. Pred vsem pa so Križevčički statuti pokazali slovenskemu dijaku, da se lahko izživlja po svoje, in sicer na lepši, plemenitejši način nego med tujerodci, vzbujali so mu narodni ponos in voljo po lastnem, slovenskem življenju.

Vrnimo se k mojemu malemu omizju. Dr. Josip Rakež Mukolovecky je prisedel. Nekako opravičil se je, češ, da vsak petek prihaja iz šmarja pri Jelšah v Celje na ribo. Nisem se mogel vzdržati, dodal sem: »In na kozarec vina!« Da bi ga videli, našega Mukoloveckega: za hip mu je zažarel obraz, kakor da bi imel dvajset let, in živahno je vzklil: »Seveda, saj vendar še živim!« In začel je s spomini. Stara imena je imenoval, mnogo teh imen spada danes v slovensko zgodovino, le malo teh mož sem osebno poznal, o vseh pa sem slišal. Blagodneča imena so to bila in izrazil sem svoje prepričanje, da gre na tej blagodnečnosti v dobri meri zasloga Križevčičkim statutom. Sirk, ki spada med zrelejšje letnike, so se kar iskrile oči in kakor solarček pod klopio je pod mizo razvil beležnico ter začel risati. Ščuka pa je strel in mrmral: Taras Bulba.

Ker je Ščuka mlajši, sem smatral za potrebno da povem nekaj stavkov o Križevčičkih statutih. Stori sem to seveda na svoj način. Pozabili sem, da si sedimo nasproti sami zrel možje, ne, jaz sem bil naenkrat mlad dijaček, pred menoj pa sedi tajinstveni, vzvišeni Mukolovecky s svojim markantnim obrazom: »Verjete mi, da imamo, po mojem mnenju, Slovenci samo dva spisa, ki se po svojem krepkem jeziku, svojstvenem slogu in zdravem duhu lahko imenujeta pristno slovenska: To sta Martin Krpan in Križevčički statuti. Le poslušajte: Križevčički statuti so častiljiva tradicija naših praočakov, katero spoštuj in posnemaj ter si vdolbi v srce in glavo vsak pravi slovenski dijak.« Ali po to: »Stari Slovani nam bodijo v vsakem oziru nedosežen vzor.« In še to: »Stari Slovani so se imeli radi med seboj in v vzajemni ljubezni so jim tekli življenja dnevi.« — Ne smemo pozabiti, da rabijo Križevčički statuti v pičlih 60 členih vsega skupaj 17-krat besedo »slovenski« in da so »stari Slovanci« imenovani sedemkrat, »slovenski dijaki« pa devetkrat.

Razvel sem se, a Sirk me je dregnil pod mizo in mi zašepetal: »Poglej ga, solze ima v očeh.«

Zastrel sem. Kaj se dogaja v duši Mukoloveckega, te 74-letne slovenske grče? Gotovo je mislil nazaj na čase polne negotovosti in hudih bojov, polne zaničevanja in zapostavljanja, a obenem polne idealov, polne mladosti in borbosti, ko se je slovenski dijak probujal, ko se je povsod in vedno zavedal, da je Sloven, tudi pri živahnih pivskih srečanjih, za katera je on, Mukolovecky, spisal svoje Križevčičke statute, polne »starih Slovanov« in »slovenskih dijakov.« — Ubi tempora ubi mores! Uganil sem njegove misli. Kajti Mukolovecky je uprl v nas svoje košate oči in dejal: »Glejte, mladi prijatelji, vsi, ki sem jih imenoval, so že pod zemljo; sam sem, sam.«

Mladeniško sem mu odvrnil: »Niš ne žaluje, gospod doktor, saj smo mi zrasti za Vami, a za nami raste zdrava, krepka mladina!«

In zopet je zažarel ponosnemu starcu obraz kakor prej, živahno je prijel za kozarec in trčil: »Živela mladina, živela domovina!«

Kmalu se je dvignil, češ, vlak ne čaka. Še en pogled, ki je spominjal na Tolstega,



Za Vaš teint
pravilna nega

ELIDA
MILA



Predvsem:
Elida milo 7 cvetlic
Tako blago je in zraven
kozmetično deluje



krepke stisk roke in vstal je. V začetku se mi je zdela njegova postava upognjena, sedaj pa je bila vzravnanega močno in je izpolnila vso odprtino vrat. — Ščuka in Sirk sta nemo strmela. —

TOVARIS

Marko in Mirko se sprehajata. Oba sta bančna uradnika, a v raznih bankah. Prav tedaj pa se pripelje mimo njih eleganten avto. Marko pozdravi gospoda, ki sedi v njem, potem reče svojemu prijatelju:

»To je pa moj kolega iz banke.«
»Kaj dela pri vas?«
»O, on samo podpisuje pisma, ki jih jaz napišem.«



Postani in ostani član
Vodnikov družbe!

Ignac Koprivec:

Martinovanje v Slovenskih goricah

»Jezus Nazarenski, saj je Martinovo pred pragom!« je vzklil zastavni Priek, ko je pogledal v pratiko, ki je visela na vratih. »Faruna!« se je zadržal v kuhinjo. »Nekaj kvasenic deni v peč za Martinov večer! Pa v tunjo pogled, gotovo se še najde v nji kaj svinjskega. Več, čakali bomo vino!«

Ona se je pokazala na kuhinjskem pragu, burkilo je držala v rokah, obraz pa je imela umazan od saj. »Je že Martinšak?« je vprašala in oči so se ji zaiskrile. Ko jo prikimal, se je naglo obrnila, da so številne jantke poskočile krog nje ter udarile po vratih, ki so jo sejeje lopile po steni. Zasmejala se je in dejala: »Kako naglo beži čas! Komaj smo obrali in sprešli, pa se je iz mošta napravilo že vino.«

»Pridite, botra, zvečer! Čakali bomo vino.« so se pozdravljali sosede in trdoto, ki je ležala na obrazih ljudi, je začel odstranjevati nasmešek, ki jim je prihajal na lica, da so postala takšna, kakršna postanejo le pred velikimi svetki, ko človek pozabi trud in skrb, in se mu zazdi, da je res človek.

Popoldne je bilo po hramih živahno, Zenske so si likale glavne rute in janjake, pripravljale pogache in meso, možje so si vlagali v cekarje pilke, čepe, pipe in rogov, nekateri so čistili v tem letu dozorelate natega, vlačili iz njih seme in ga shranjevali za prihodnje leto, na podstenjah in za parami pa so se klicali mladi — zaljubljeni. — »Zvečer pridi, Anzek! Pa zgo-

daj! Oče in mati grosta v gorice, voč.« je zaupalo dekle fantu, in oni je onemel od veselja, češ čas pa se je nekoliko zbral. »Jezus, res? Ne bo jih doma, praviš?« — Matilda, Jezus...!« je izdaval divje, strastno in nekam proseče. Ona ga je gledala s razjarjenimi očmi, mu zapretila s protom in mu rekla: »No, da te ne bo raznesel Norček, počakaj... Zvečer...« in je odbrzela dalje po podstenjah, on pa je zažvižgal ter se zakadil v gumno.

Večer je bil čudovit. V doline je legla megla ter se pretakala po njih, kakor bi migljala po njih poročna tanci, se trgala in cefrala ter se znova združevala. Brez števila zvezd je migljalo na kristalno čistem nebu in videti je bilo, da so nekatere prižigajo, pa zopet ugašajo, kakor bi mežikale ljudem, ki so otovorjeni s cekarji in slatinarji ali proti zidanicam.

Čitajte

naročajte

»JUTRO«



Viničar je pripravil klet. Mašine pačelo je postavil na tla, vrpol nanje deske in sedel se bil narejen. Posedel se po njih. Gospodar je pripravil natega ter se skrivnostno smehljaj, Viničar je držal dolevko, v eni roki pa je imel rožmarin, pomočen v blagoslovljeno vodo. Slovenskega obraza je gospodar odstranil pilko, pokropil okrog odprtine s blagoslovljeno vodo in dejal: »Bog daj, da bi služilo nam v veselje, bogu pa v čast!« Nato je porinil natega v sod, se ogledal po gostih in spragovorili

»V polovnjak sem vžgal mošt, in njega pa vlačim vino.« Nastavil je natega na usta in začel vlačiti. Ženske so navzkralo in zagnale tak vrišč, da je letelo okoli ušesa, in ona je sarpila. »Glejte, glejte voz svetege Martina! Za njim so peje polovnjak vina, v njem je taka pipa pape, da še ni bila nikdar taka.« Smejali so se, gospodar pa je začel natakati. »Poskusimo najprej totega.« je dejal, in šla sta z viničarjem od gosta do gosta. Viničar je držal krožico, gospodar pa je točil. »Spij te krožico in



Domače vesti

Članom in prijateljem Vodnikove družbe. Še dobrih 10 dni, pa bo šla trinajstič v svet književna žetev Vodnikove družbe. Vsak nov član, ki je že storil svojo dolžnost in plačal poverjeniku svojega kraja din 20, ali direktno pisarni Vodnikove družbe v Ljubljani din 27, bo prejel štiri izredno zanimive in skrbno opremljene knjige in sicer Vodnikovo prafiko za leto 1933; Zupančev: Tretji rod, izredno napeto povest povojne generacije iz naših obmejnih kočevskih krajev; Sorjčev: Večne vezi, živo povest beguncev-Slovenov pred dvajsetimi leti, ter Orožnov: Karadordjević, knjigo posvečeno dvajsetletnici naše svobodne države Jugoslavije. Za borih 20 din dobite torej obilo zanimivega čtiva. Zavedajte se, da ste teh 20 din žrtvovali narodni kulturi, po kateri doma in na tujem sodojate zrelot in našo mod. Vaen, ki se še niso do danes odločili, ter še vedno odladajo v različni izgovori s pristopom k Vodnikovi družbi, veljaj ta naš poziv: Ne odlašajte s članarino. Stopite brž v prosvetni krog Vodnikovcev!

MOSKE ZIMSKE SUKNJE:

VELOUR m DIN 190.—
SHETLAND
ZA STRAPAC m DIN 190.—
in 220.—
MANUFAKTURA

F. KS. SOUVAN

MESTNI TRG 24.

Za izlet na Oplenac sprejemajo prijave Putnikove biljetarne do 22. t. m. — Zavežite prospekte!

Priznanje Leonu Stuklju. Naš znan oltimpjec Leon Stukelj je bil naprošen, da prevzame vrhovno razsodništvo o priliki telovadnega tekmovanja Italijanskega in madžarskega moštva, ki bo 4. decembra v Budimpešti. V primeru nesoglasja med ostalima razsodnikoma, od katerih je prvi Madžar, drugi pa Italijan, pripade odločitev Leonu Stuklju. To priznanje Leonu Stuklju je obenem tudi priznanje jugoslovenskemu sokolstvu.

Dekliški internat Franje Tavcarjeve bo odprt v začetku šolskega leta 1933/34. Zbirka je dosegla znesek 94.000 din. Priprave sprejema še nadalje blagajničarka ga Ivanka Leskovic, Ljubljana, Jurčičev trg 1. Ker bo število gojenk omejeno, se tudi že sprejemajo prijave, gojenk na navedeni naslov.

Žene morejo po večkratni nosečnosti z dnevno rabo pot kozarca naravne Franz-Josefove grenčice, užite na tešče žolodca, doseči lahko izpraznitve črevesja in urejeno delovanje žolodca. — Franz-Josefova voda je davno prekušana, najpogostje priporočana in se dobiva povsod.

Ogl. rez. 5. 91. 15. 485.35

Dajte nam, dajte nam...

dajte nam to, kar nam je všeč, kar naša narava zahteva. Nam je treba čiste kopeli v nežni peni, kakršno daje terpentinsko milo »OVEN«. Perite nas s milom »OVEN«, ki nam daje svežost prijetnega vonja.



Domače vesti

Združjenje jugoslovenskih inženjerjev in arhitektov, sekcija Ljubljana, opozarja člane, da bo letošnja glavna skupščina v nedeljo 27. t. m. v Splitu. Prvotno sklica na 1. oktobra je bila zaradi izrednih prilik preložena. Na letošnji skupščini se bodo obravnavala zelo važna vprašanja, katerih ugodna rešitev bo velikega pomena za bodoče delo združenja. Zato je potrebno, da bo tudi ljubljanska sekcija številno zastopana na skupščini. Prijave za udeležbo na se pošiljajo sekciji do 18. t. m. in hkrati nakaže kongresna taksa 25 din. Kdor se bo udeležil tudi skupne večerje mora poslati še 30 din, skupaj torej 55 din. Na železnici je odobrena četrtinska vozna cena za člane in polovična za spremljevalce.

Za elegantno damo



ROKAVICE • NOGAVICE • TRIKOTAŽA
Ljubljana, Šelenburgova ulica 3

Prijavite se za Putnikov izlet na Oplenac!

Sešatek vojnih tovarštev. Oficirji in vojaki, ki so med vojno službovali v četrtem konjeniškem polku, so se po obojstranem dogovoru, da se bodo sestajali vsaki 10 let, dokler bo še kdo izmed njih živ. Danes imajo svoj drugi sešatek v Vrhu in bodo v lepi tovariški vzajemnosti tam proslavili tudi 20-letnico svobojenja. Z odobrenjem vojnega ministrstva je oficirje in vojake pozval k sestanku upokojeni polkovnik Vlada Milčević.

Halo, halo!

Oglejte si zalogo Lutz-pečil!

Tovarna v Šiški, pri stari cerkvi.

Pisalne in računske stroje Vam strokovno popravi BORIS V. SIMANDL, Ljubljana, Dvorakova ul. 3, telefon 24-07.

Hilmen. Poročila sta se danes v trnovski cerkvi g. Peter Pavšič, stavbni tehnik, znani sportnik in Sokol in gđ. Valerija Čemažarjeva, hčerka uglednega tiskarskega podjetnika. Mlademu paru obilo sreče!

Umri je banjaški mitropolit. V Bosanski Gradiski je umrl nagle smrti 78-letni banjaški mitropolit Vasilije Popović, ki je bil na povračku iz Beograda, kamor se je podal v uradnih zadevah v ponedeljek. Že na poti mu je postalo slabo in vsa vna zdravniki v Bosanski Gradiski mu ni mogla rešiti življenja. Mitropolit Vasilije Popović je bil doma iz vasi Majevice v drvenškem srezu, bogoslovne studije pa je dovršil v Reljevu pri Sarajevu.

Alp-avto, družba za prevažanje, d. s. u. z. Bled, sporoča p. n. občinstvu, da avtobus z odhodom iz Bleda (hotel Lovec) ob 8.25, 8.41, 10.19 in 21.32 in z odhodom iz Lesc ob 7.47, 9.15, 10.13, 22.04 do nadaljnjega ne bo obratoval. Novi vozni red stopi v veljavo 16. t. m.

»Narodni dom« v Zagrebu, Bečevski deva ulica 11, bo imel 17. decembra izredni občni zbor. Na dnevnem redu je izvolitev novega odbora, ker je stari demisioniral. Mladi namreč, da je ob svoji izvolitvi sprejeto nalogo izvršiti in da je napočil čas, da lahko pride na čelo društva bolj pripraven odbor, nego je bil dosedanj. To se mora namreč razumeti tako, da naj pride v odbor ljudje, ki bodo imeli več časa na razpolago, da bodo članstvu bolj pri roki. Društveno življenje se bo lahko spet oživelo do one mere, kakor v začetku. Ob ustanovitvi se je društvo imenovalo »Narodna knjižnica«. Društvo, je edino napredno in narodno v Zagrebu, ima lepo knjižnico, iz katere si zagrebški Slovenci marljivo izposojujejo slovenske knjige, da vaju na ta način vzdržujejo zveze z ožjo domovino. Vsak teden prireja društvo predavanje, ki je precej dobro obiskano. V svrhu dogovora o novem obdobju bo 7. decembra ob 20. sestanek članov, ki so tem potom najjužnejše vabljeni.



Za cross-country, za hribe in usak sport — Chicks!

Zaloga za Jugoslavijo:
MAKS JERAS — Ljubljana
Miklošičeva c. 84. Telefon 38-36.

S posebnim vlakom pridedi Zveza za tujski promet v Ljubljani izlet na Oplenac v dneh od 30. XI. do 2. XII.

Vse informacije in prijave sprejemajo biljetarne Putnika.

Število nemškega prebivalstva v Bački se zmanjšuje. Te dni so proslavljali v neki bački vasi 75letnico delovanja evangelijske cerkve. Slavnosti je prisostvoval tudi škof evangelijske cerkve dr. Popp iz Zagreba. Med svojim govorom je s posebnim poudarkom opozarjal vaščane na važnost potovanja ter se izrazil takole: Voben pokret, nobeno delo med našim ljudstvom nam ne more zametiti napredka, če bodo zibelke prazne. Mi ne potrebujemo v svojih domovih velikih dvoran, marveč otroške sobe. Ti opomni škofa dr. Poppa v Bački so upravičeni, ker se število prebivalstva nemških vasi močno znižuje. Nekatera naselja v pravem pomenu besede izumirajo, ker mnogo rodbin sploh nima otrok, ali pa samo po eno dete.

Pri zaprtju in motnjah v prebavi vzemite jutraj na prazen želodec kozarec navadne Franc. Jozefove grenčice.

Graditev važne ceste v zapadni Bosni. Tudi primorska banovina je naklonila svoj prispevek v znesku 150.000 din za dovršitev ceste široki Breg—Vitina. S to ceto bodo zvezani kraji Duvno, široki Breg, Ljubuški in Metković in tako bo dobila zapadna Bosna preko Ljubuškega direktno zvezo s morjem. Ljubuški postane pomembno trgovsko središče zaradi direktne trgovske zveze med Bosno, Hercegovino in Dalmacijo.

Od 3. do 4. decembra avtobusni izlet v Gorico in Trst. Prijave sprejema izletna Okornova pisarna, Ljubljana, hotel »Sion«, tel. 26-45.

VELIK NAPREDEK V IZDELAVI BATERIJ

Izdelava baterij je v zadnjih letih silno napredovala. Način sedanje izdelave baterij pri nas je v toliko pomanjkljiv, ker je bila doba shranjevanja zelo omejena, poleg tega so se baterije pri uporabi silno hitro izrabile. Vzrok je bil v tem, da se je pri dosednji izdelavi uporabljal material, ki je kvarno vplival na elemente.

Inozemskim kemikom se je med tem posrečilo izdelovati baterije brez kisline in brez salmičnega. V sled tega jih moremo skoraj neomejeno čas shranjevati, razpoložajo z veliko kapaciteto in poleg tega si same zelo dobro opomorejo (regenerirajo).

Zvedeli smo, da si je od inozemskega koncerna pridobila pravico izdelovati te baterije domača tvrdka

KONTAKT, ELEKTROTEHNIKA
TVORNICA, Zagreb, Radnička 55

ter namerava te v inozemstvu že dobro znane baterije brez kisline izdelovati pod znakom »GIF« baterija z rdečim pečatom

»Akotja pred nepismenost v Zagrebu. Kakor smo že poročali, so razne organizacije, ki so uvedle po hrvaških krajih složno borbo proti nepismenosti, popisovale ves teden tudi v Zagrebu vse analitabe. Popis bo danes zaključen in potem bodo vsi nepismeni, ki so izrazili željo, da bi se naučili čitati in pisati, razvrščeni v tečaje, ki jih prireja Seljačka Sloga, Klub ABC in delavske strokovne organizacije. Doslej so v Zagrebu našli okrog 13.000 nepismenih prebivalcev. V prihodnjih dneh bodo po mestu pobirali denarne prispevke in knjige za tečaje. Popis nepismenih je bil urejen takole: Podjetniki, trgovci in obrtniki so nepismene popisovali pri svojih podjetjih, hišni poselniki v svojih hišah, stanovanjski najemniki med svojimi posli, delavci pa med svojimi tovariši. Tečaje bodo vodili učitelji ter zastopniki raznih organizacij.

V Zagrebu bodo gradili novo poštno palačo. Že dolgo se je razpravljalo o graditvi nove poštno palače v bližini zagrebskega glavnega kolodvora. Zdaj so načrti že gotovi in ko bodo odobreni, bodo se spomladai lahko začeli z delom, ker so potrebni krediti že obljubljeni. Novo poštno poslopje bo stalo okrog 15 milijonov. Za začetek dela je na razpolago že 5 milijonov, pozneje pa bodo nakazali še 10 milijonov iz velikega posojila. Novo poslopje bo stalo poleg sedanjega starega poslopja, katero bodo pozneje podrl. Poslopje bo imelo tri nadstropja in bo zgrajeno po najmodernejših principih tehnike. Poleg poštnih uradov bo tam depot zmanj ter veliko skladišče tiskovin. V novi palači bodo nastanili tudi terensko sekcijo in carinski oddelek.



Dom daruvarskih planincev. Na Petrovem vrhu so si zgradili daruvarski planinci lepo planinsko zavetišče, ki bo dobilo tudi zimskim sportnikom v podružnici Hrvaškega planinskega društva so se daruvarski planinci organizirali leta 1932 in že naslednje leto so ustanovili sklad za zgradbo planinskega doma. Ko so imeli letno spomladai na razpolago že 50.000 din, so se takoj lotili dela. Pozneje so zbrali še nekaj sredstev in zdaj je dom dograjen in po večini tudi že izenikom in sportnikom že v prihodnjih dneh na razpolago. V domu bo lahko prenočevalo 50 oseb. Od Daruvara do doma je 2 uri hoda, do Petrovega vrha pa bodo uredili tudi cesto za motorna vozila.

Nova carinarica ob Dunavu. Te dni so dovršili reprezentativno poslopje carinarice ob Dunavu pri Beždanu. Nova carinarica ima dvoje poslopj za uradniška stanovanja in veliko skladišče ter spada v vrsto najmodernejših carinaric v naši državi. Beždan je s tem reprezentativnim poslopjem mnogo pridobil, občina pa bo izvedla še razna važna dela. Spomladai bodo pred novo carinarico uredili pristančice, izdelani pa so tudi načrti za zidanje reprezentativnega hotela s kopališčem, ker bo Beždan v kratkem proglašen za turistični kraj.



Idealna vas. V Bukovici, največjem selu maglajskega okraja, že kakih sto let ni bilo nobene kriminalne zadeve in tudi oblastni organi nimajo nobenih opravkov s prebivalci te revne, a v idealni vzajemnosti živeče vasi. Obiska kakšnega davčnega organa sploh ne pominja v vasi. Vaščani žive namreč v rodbinskih zadržih in starešina zadruge opravi vse zadeve pri sreskem poglavarstvu in pri drugih oblasteh v Maglaju. Posledica združnega življenja je tudi ta, da ni niti v tej vasi noben Bukovčan opravka s kakim denarnim zavodom. Vas pa tudi prav živo živi brez krčme in trgovskega lokala.

Za vrečo papirja je plačal 25.000 din. Višje sodišče je potrdilo sodbo, s katero je petrinjsko sodišče prisojilo 4 leta robije ciganu Mihailu Gomanu, ki je operiral s sleparskim trikrom »zakletih zakladov«. Lahkovernim ljudem je cigan kazal večjo vrečo, ki je bila polna papirja, na vrhu pa je ležalo nekaj bankovcev. Pri razkazovanju tega zaklada je pripovedoval, da on sam in drugi cigani ne smejo izkoriščati zaklada, da si ga pa lahko drugi prilastijo, če bodo izpili vsa navodila in ciganu tudi seveda nekaj plačali za uslugo in dobroto. V raznih vseh so bili lahkoverni, ki so ciganu odšteli precej denarja, a ostali brez zaklada, ker pač niso imeli pravega zaupanja v cigane čarovnike, ali ker je prišlo kaj drugega vmes. Kmet Jovo Dukić je sleparju izplačal 25 tisočakov in ko je prišel ponoči v gozd, da bi dvignil zaklad, je res našel zakladano precejšnjo vrečo, v njej pa namesto denarja — navaden papir.

Važno opozorilo za hišne lastnike, stanovalce, ustanove itd. Zda je čas, da se približate za nov štečnik, ki vas bo v vsakem pogledu zadovoljil: majhni stroški, velika toplota. Priporočamo vam kvalitativne štečnike Triumph, proizvod ostriške livarne, ki vam nudi najboljšo garancijo. Torej ne pozabite na štečnik Triumph.

Izlet v Trst in Gorico v dneh 26. in 27. t. m. pridedi Zveza za tujski promet. Podrobne informacije in prijave do 20. t. m. v vseh biljetarnah Putnika.

Redek jubilej

Dr. ing. G. L. F. Philips, ki je leta 1891, s svojim očetom Frederikom ustanovil tvrdko Philips & Co. v Eindhovenu na Holandskem, je slavil nedavno svoj 80. rojstni dan. Rodil se je v Zaltbommnu in študiral tehniko v Delftu, kjer je bil promoviran leta 1883. Že kot študent je kazal veliko zanimanje za kemijo. V lastnih laboratorijih v Zaltbommnu in Amsterdamu je delal poskuse za konstrukcijo novovrstnih žarnic. Ti poskusi so vodili l.



1891. do ustanovitve tovarne žarnic v Eindhovenu pod tvrdko Philips & Co. Adaptirali so bivo veliko tovarno suknar. Prva tri leta ni bilo napredka in namestili so se ustavili obrat. L. 1894. pa je bil zabeležen prvi uspeh — obračuni niso kazali nobene izgube. L. 1895. je stopil brat ing. Gerarda Philipsa g. A. F. Philips današnji predsednik Philips koncerna, kot komercialni ravnatelj v tvrdko, tako da se je ing. Gerard Philips lahko ves posvetil tehničnemu razvoju tovarne.

Tvrdka Philips & Co. je bila pretvorjena l. 1912. v N. V. Philips Gloeilampenfabrieken s kapitalom 6 milijonov holandskih goldinarjev. Od takrat je bil kapital večkrat zvišan in znaša danes 68 milijonov holandskih goldinarjev. Danes tovarna poleg ogromnega proizvoda žarnic proizvaja tudi radijske aparate in druge elektrotehnične naprave, kar je v veliki meri povečalo njen pomen in razmah. Senat tehnike v Delftu je izvolil l. 1917. ing. G. L. F. Philipsa za častnega doktorskega tehnika. V začetku leta 1912. se je dr. ing. G. L. F. Philips umaknil kot ravnatelj iz podjetja, sodeluje pa še vedno aktivno pri koncernu. Današnje dimenzije tega podjetja niso nastale samo po veliki podjetnosti, temveč tudi po zaslugi dalekovidnosti strokovnjaka in znanstvenika dr. ing. G. L. F. Philipsa.

Iz užlenosti je hotel v smrt. Pred dnevi je bila v Balantovi gostilni pri Sv. Duhu pri Virmašah skupna pitev, ki so preganjali dolgačas z vsemi mogočimi pogovori. Vmes so seveda tudi pridno zalivali, in tako je nastal prepil, katerega se je posebno udeleževal opekar Leopold P., družinski oče, ki ima v Virmašah svojo hišico. Vse kaže, da se je morala nejevolja ostalih gostov osredotočiti prav na Leopolda, ki so ga postavili na cesto in vrhu tega še nabili. Kaj hudega mu sicer niso storili, kljub temu pa je menda poraz vplival na Leopolda tako zelo, da je sklenil obračunati sam s seboj. Čudno redkobeseden je prišel domov. Vzel je nož in si ga zasadi globoko v levo stran vratu, ki ga je pri sunku tudi precej prerezal. Domači so nemudoma poslali po zdravnika v Skofjo Loko. Došli zdravnik dr. Kocijančič je ugotovil, da na srečo ni bila prežezana nobena glavni žil. Veliko rano je zdravnik zašil.

Jadrnico sta ukradla. Pred okrožnim sodiščem v Dubrovniku sta bila obtožena neki Peter Kalhan iz Zemuna in Ivan Zupčević, sluga v nekem hotelu. Pred tedni sta iz dubrovnškega pristanišča ukradla moderno motorno jadrnico »Pirat«, ki je bila last nekake višjeega bančnega uradnika. Z ukradeni jadrnico sta se nameravala odpraviti proti Krfu, a ker sta izgubila smer, sta se znašla v nekem južno italijanskem pristanišču. Italijanski oblaštem sta nespretna mornarja postala sumljiva in znašla sta se v zaporu. Bančni uradnik je že dobil svojo jadrnico nazaj. Zaradi nenavadne tatvine so enega obtoženca obsodili na tri, drugega pa na pet mesecev.



Nevarna napadalec žensk. V Tuzli so prišli zločinci Salha Sultanica, ki je nedavno napadel učiteljico Marijo Keškovo. Pričakal jo je v gozdu, ko je šla v solo in ji storil zlo. Salha je priznal orožnikom, da je letos konec avgusta zadavil gospo Emilijo Čibejevo v Bukinju, soprogo premožnega gospodarja. Zatekel jo je v kuhinji, jo pobli na tla in zadavil. Denarja ni našel, vzel pa je možko suknjo in poročni prstan je snel pokojnici. Sultanica je presedel že 8 let v ječi.

Čar ženskih ust je vsemogočen. Onjem so že v starih časih peli pesnički in ga prikazovali v idealni dovršenosti slikarji in ri-parji. Zapeljiva smejoča se ženska usta so privlačila. Lepota zobov in negovanost ust igra pri kulturni ženski glavno vlogo. Svetleča se belina zob napravljaja usta bolj rdeča in plastičnejša, ker negovana usta izpopolnjujejo lepoto kulturne ženske. Ako negujete usta z Odol-om, boste imeli zoba sveže in zdrave do visoke starosti.

TKALSKE STATVE DIN 48.— S. MILLER — ZAGREB, Preradovičeva 5. Navodilo priloženo!

prave svetega Martina, ki nam daje dobro vino! je v veli vsakemu in nihče se ni branil. Ko so poizkusili iz vseh sodov, so se dogovorili iz katerega bodo pili, in ko so se sporazumeli, je viničar dal sod na pipo, postavil pod njo skaf, ga natočil ter ga postavil sredi gostov, in zajemali so, ko likor se jim je vpijalo. Meso je drnilo željo, kvasenice so vpijale vase zavito željo in vedno pogostejše je škrtala pipa in vedno čedeje so peli napitnice.

Napitke pojmo, vujec napitke! Vi jih tako vete. Začnimo pri virtule in so mu zapeli:

Kda de Franček vrnja, te mo ga pokopali notri pod vinske gantarje. Kdo de mujmo hoda, vsaki bude veda, to je en veliki pianec bija. Odkrinite se pipe, odprite se čepi, naj se to vince po grlu pocinglja.

Tako mineva ura za uro in ko rojstvo zore zariše na nebesno sinjino drobno plast sive koprene, se vrhi polagoma zapirajo, pijani častilci svetnika Martina pa gredo v vasi, kakor pač morejo. Zgodi se tudi, da se kak par spočije in iztrezni je v listjaku, v gumnu ali v parmi in pride domov, ko je sonce že visoko na nebu, ali ta dan mu teva nihče ne šteje v zlo.

Tako je na godovni dan svetega Martina Martinova nedelja je je praznik ki zamaje mlado in staro, bogato in revno, viničarje, kočarje ter gruntnarje.

V gostlinah imajo »pašnike«. Na njih se zbero k računom vaški veljaki, ki upravljajo skupno lastnino, gornjajo imenovano Sleherni kočar in želar ki si je hotel kupiti pravico pasti na travnikih, ko je bila opravljena otavna kositev, mora ta dan poravnati račune. Za vsak rep ošteje dvajset dinarjev, kdor pa ima kakšno krpo travnika, se mu to vračuna v dobro. Račune morajo poravnati tudi tisti, ki imajo v zakupu gornjansko lastnino: travnik, njivo ali kaj sličnega, in ko so računani končani se prične gostija, pašnik imenovana. Vsak, kdor je član te pastirske zadruge, bodisi da daje ali prejema, ima pravico, pristopiti k obloženji mizi in se poslužiti vsega, kar mu ponuja.

Razen Pusta je to edini dan, v katerem se zbera v gostilni k razveseljevanju tudi starejši ljudje. Star, šestdesletni gospodar okornih nog, ki mu jih je razgrizel revmatizem, stopi k mlademu dekletu, ga zavrti po taktu muzike, obesi desno roko ob sebi, toleče s škornjem po podu ter časih celo zavriska, potem pa naglo pobeje glavo kakor bi napravil neumnost. Kipekate gospodinje se razživijo, vlačijo mlade hlapce po plesišču, se jim vesijo krog vratu in poskakujejo, da se jim pot cedi s čela.

Ta večer je vključen v družbo celo baročev, pastir, ki je pasel živino za vso vas. Ni vajen toliko ljudi, zakaj njegova družina so bile krave, in mu je čudno pri srcu. Če stopi po njega ognjevita gospodinja ter ga zavrti po sobi, mu je nerodno. Rdečica ga spreletava in noge mu okorno lomastijo okrog.